

Bötfäll kommuner som inte redovisar vattenkostnader

Dagens Samhälle den 27 oktober 2017

Kommuner är enligt kommunallagen skyldiga att förse invånarna med dricksvatten, och priset på vattnet ska i första hand styras av självkostnadsprincipen. Så är dock inte fallet, visar min forskning.

Beslutsfattarna i kommunerna ska varken låta sig påverkas avgifterna i andra kommuner, eller skattenivåerna, när de fastställer de egna vattenavgifterna. Även om det är tillåtet att finansiera delar av VA-verksamheten med skattemedel, ska detta bara ske "som en tillfällig åtgärd och i undantagsfall", enligt branschorganisationen Svenskt Vatten.

Men min genomgång visar att om grannkommunerna ändrar sina vattenavgifter så kommer avgiften i den egna kommunen att följa efter, även om detta inte återspeglas i kostnaderna.

En förklaring är att kommuner med höga kostnader delfinansierar VA-verksamheten med skattemedel. Det kan även vara så att kommuner med låga kostnader låter överskott från VA-verksamheten finansiera andra kommunala verksamheter. I det senare fallet kan man även tänka sig att politiker som vill hålla skatten nere väljer att höja avgiften istället. Detta trots att effekten blir att låginkomsttagare i förhållande till sin inkomst får se en större andel av sin inkomst gå till kommunen. För att säkerställa att avgifterna återspeglar VA-verksamhetens verkliga kostnader bör högre krav ställas på vattenbolagens redovisning.

Flertalet studier från olika länder har funnit belägg för att politiska beslutsfattare på lokal nivå påverkas av grannkommuner när de fattar ekonomiska beslut. Det kan exempelvis handla om skattesatser, eller hur mycket av kommunens resurser som läggs på offentliga tjänster.

En förklaring till detta fenomen är att de politiska beslutsfattarna inte vill uppfattas som ineffektiva – om man till exempel har högre kommunalskatt än grannarna kan detta signalera att man inte utnyttjar skatteintäkterna effektivt. Samma resonemang kan appliceras på kommunala vattenbolag: Tar man ut en högre avgift än grannkommunerna kan detta uppfattas som ineffektivt användande av avgiftsuttaget. Alternativet blir då att delfinansiera verksamheten med skattemedel. Enligt branschorganisationen Svenskt Vatten ska dock skattefinansiering bara ske "som en tillfällig åtgärd och i undantagsfall".

I studien undersöker jag avgifternas utveckling under åren 2002-2012. Jag kontrollerar om permanenta kostnadsfaktorer inverkan på avgiften, exempelvis geografiska förhållanden och skillnader i konsumtionsmönster mellan olika regioner. I studien tas också hänsyn till bland annat kommunernas befolkningsutveckling. Resultaten visar att om grannkommunerna höjer sina avgifter med i genomsnitt 100 kronor, så kommer den egna kommunen höja avgiften med ungefär 14 kronor, utöver vad som motiveras av kostnaderna. Påverkan från grannkommunerna är alltså relativt begränsad, men tillräckligt stor för att vara av ekonomiskt intresse. Jag finner dessutom visst belägg för att effekten är ännu starkare i kommuner där de styrande har ett relativt svagt väljarstöd. Så är

det troligtvis därför att beslutsfattarna i dessa kommuner är noga med att inte upplevas som ineffektiva i jämförelse med grannkommunerna.

Branschorganisationen Svenskt Vatten jobbar kontinuerligt med att öka kvalitén på redovisningen av VA-verksamheten. Lagkrav på särredovisning av kommunernas VA-verksamhet infördes redan 2007. Dock kan detta krav knappast ses som bindande, eftersom sanktionsmöjligheterna är få mot kommuner som brister i redovisningen.

Med tydligare sanktioner, exempelvis minskade statsbidrag, skulle kvalitén på vattenbolagens redovisning sannolikt öka och avgifternas nivå skulle bättre spegla de faktiska kostnaderna.

Erik Lundin